

Foto: M. Cerar – Diana

Stanje divjega petelina v severnih Dinaridih

Da je stanje populacije divjega petelina (*Tetrao urogallus*) na območju severnih Dinaridov (Gorski kotar, SZ Lika, Kočevsko in pogorje Snežnika) zares zaskrbljujoče, celo alarmantno, pričajo tudi podatki pravkar končane študije *Monitoring tetrijeba gluhana na področju Primorsko-Goranske županije, leto 2015* (prev.: Spremljanje stanja divjega petelina na območju Primorsko-Goranske županije v letu 2015). Študijo so opravili na Gozdarski fakulteti v Zagrebu (Šumarski fakultet u Zagrebu) pod vodstvom prof. dr. **Marjan Grubišića** s sodelavci in lokalnim gozdarskim terenskim osebjem in lovci. Območje proučevanj obsega nekaj več kot 90.000 ha, od tega 73.000 ha gozdov. **Na celotnem območju, na mestih nekdanj stabilnih rastišč, je bilo ugotovljenih le deset rastišč s prisotnostjo divjega petelina in opaženih zgolj štirinajst ptic, od tega devet petelinov in pet kur ter najdenih znakov dveh osebkov neugotovljenega spola.** Pripravo študije je naročila *Udruga za zaščito životinja Tetrijeb iz*

Prezida, HR (Društvo za varstvo živali »Tetrijeb«), ki jo vodi dr. **Ivica Križ**.

Alojzije Frković, uni. dipl. inž. (avtor knjige *Tetrijeb gluhan u Gorskom kotaru*, ki je izšla leta 2012), ugotavlja, da je bilo na istem območju Gorskega kotarja leta 1951 evidentiranih 169 aktivnih mest (rastišč) s prisotnostjo divjega petelina in ocenjena številčnost 296 ptic obeh spolov. Že v letu 1998, ob ponovnem štetju, je bilo ugotovljenih le še 56 ptic obeh spolov. Številčnost divjega petelina se je v 47 letih **zmanjšala za več kot petkrat** ali drugače: vsakih deset let se v povprečju številčnost divjega petelina prepolovi.

Na območju Natura/Narava 2000 – Kočevsko (površina je 97.150 ha) že od aprila 2014 poteka projekt LIFE Kočevsko, ki ga vodi mag. **Mirko Perušek**. Izsledki projekta bodo prispevali k uresničevanju določil EU Direktive o pticah in EU Direktive o habitatih. Glavni cilj projekta je izvedba konkretnih naravovarstvenih akcij, s katerimi naj bi se izboljšale habitatne razmere in posledično postopno

vzpostavilo ugodnejše stanje za zelo ogrožene ptice (divji petelin, gozdni jereb, belohrbti detel, triprsti detel, orel belorepec) in tudi podzemni ekosistem s človeško ribico kot glavnim kazalcem stanja podzemnih voda. Sklad EU LIFE je tudi glavni finančni mehanizem za uresničevanje ciljev projektov, ki potekajo na območjih Narava 2000. Program LIFE Kočevsko črpa sredstva iz evropskega finančnega programa LIFE v višini 1.135.000 evrov, kar je 50 % skupne vrednosti projekta, ki je 2.270.000 evrov in se izvaja v obdobju od leta 2014 do 2020. Nosilec projekta je Ministrstvo RS za okolje in prostor (MOP), ki sofinancira 30 % ali 681.000 evrov, preostalih 20 % pa sofinancirajo partnerji v projektu: Občina Kočevje, Zavod za gozdove RS, Zavod RS za varstvo narave in Ljudska univerza Kočevje.

Študija spremljanja stanja (monitoringa) še obstoječe populacije divjega petelina je bila z razpisom zaupana Biotehniški fakulteti v Ljubljani pod vodstvom prof. dr. **Ivana Kosa**. Rezultati bodo

objavljeni letos v jeseni, do takrat pa lahko uporabimo le ocene sodelujočih raziskovalcev v tej raziskavi. Ugotovljeno stanje populacije divjega petelina na območju Kočevskega je podobno kot v Gorskem kotarju, skratka, stanje je zelo slabo glede na drastično zmanjšanje števila aktivnih rastišč in s tem ptic obeh spolov te vrste. Za natančnejše podatke bo treba počakati rezultate raziskave.

LUO Notranjske (IV) obsega območje Narava 2000, v katerem je na seznamu ogroženih vrst kar trintrideset vrst ptic (poleg drugih vrst vretenčarjev in nevretenčarjev; dvoživk, plazilcev, hroščev, metuljev ...) in zajema območje Snežnika ter planote Javornikov na skupni površini 54.810 ha. Evidentirano je kot Območje Narava 2000, Snežnik - Pivka. Izredna biotska raznovrstnost/pestrost daje temu območju poseben pečat, saj je vrh Snežnika (1.796 m) botanični rezervat, Rakov Škocjan pa krajinski park. Na seznamu ogroženih vrst ptic je tudi divji petelin. V lovišču LPN Jelen - Snežnik v sklopu ZGS – Območna enota Postojna, že od leta 1974 vsako leto spremljajo stanje/status divjega petelina, predvsem v času paritve (april–maj) na površini 27.800 ha, kolikor obsega njihovo lovišče. V času od leta 1970 do 1980 je bilo evidentiranih 32 aktivnih rastišč z okrog 70–80 ptic obeh spolov. V letih 2000–2002 je bilo ugotovljenih le še sedem »živih« rastišč in na njih manj kot štirideset ptic obeh spolov (A. Marinčič).

Konec leta 2007 je Zavod Republike Slovenije za varstvo narave – Območna enota Nova Gorica pripravil za projektno območje Snežnika *Podrobnejši načrt upravljanja*, katerega vodja je bila dr. **Mirjam Galičič**, sodelavec pa **David Fučka** (v sklopu akcije projekta A3 LIFE III – Narava 2000 v Sloveniji), v katerem so s terenskim delom ugotovili:

– evidentirali so tri rastišča; eno je živo, dve pa opuščeni, vendar s sledovi ostankov perja in cigar te vrste,

– na živem rastišču so opazili tri pojoče peteline,
– kur niso evidentirali.

Citirani zaključek: »Dinarsko območje je z aktivnimi rastišči slabše zastopano kot Alpsko. Rastišče »Vratenski hrib« (3 pojoči petelini) je verjetno eno od boljših območij znotraj SPA Snežnik - Pivka, saj je bila večina rastišč že v raziskavah dr. M. Časa označena kot opuščena. V prihodnosti bo potrebno izdelati akcijski načrt vzpostavitve ugodnega habitata za divjega petelina in mogoče razmišljati o renaturaciji vrste, saj vsi rezultati kažejo na to, da iz snežniškega območja divji petelin izginja.«

Če je verjeti podatkom avtorjev, potem je stanje obstoječe populacije divjega petelina na Notranjskem najbolj kritično in terja takojšnje ukrepanje.

Na ZGS – Območni enoti Postojna, je bil 30. 6. 2015 sestanek na temo *Oživitve populacije divjega petelina na Notranjskem* s predlogom o skupnem pristopu do omenjene problematike na območjih Gorskega kotarja, Kočevske in Notranjske (Snežnik – Pivka). Mag. Mirko Perušek je tamkaj zbranim predstavil dosedanje izkušnje dela na Kočevskem in izkazal potrebo po celoviti obravnavi vsega območja, saj je bilo že pred leti z analizo DNK dokazano, da na celotnem območju živi isti genotip divjega petelina.

Vodja Območne enote ZGS **Anton Smrekar**, univ. dipl. inž., s sodelavci - načrtovalci in vodjo LPN Jelen - Snežnik so sicer podprli potrebo po takojšnjem reševanju stanja divjega petelina, vendar se obenem tudi umaknili od nosilnih nalog v omenjenem projektu, ker jim delovne zadolžitve zaradi urejanja stanja po žledolomu ne dopuščajo še dodatnih delovnih obremenitev in je tamkajšnja OE ZGS po Smrekarjevih besedah že zdaj kadrovsko preskromna. V zadnjem času je razmere še dodatno poslabšal močan napad podlubnikov, predvsem na območjih, poraslih s smreko, kjer se suši drevje na večjih površinah in je ukrepanje nujno.

Toda naravovarstvena situ-

acija je preveč resna, da bi reševanje populacije divjega petelina na območju severnih Dinaridov lahko še odlagali v prihodnost, še posebno, ker je EU v te namene namenila velika denarna sredstva, naša država pa se je z vstopom v EU (2004) zavezala in sprejela obveznosti izvajanja Direktive o pticah in Direktive o habitatih. Skratka, so trdne zakonske podlage, ki od posameznih institucij terjajo predpisano takojšnje ukrepanje.

Da bi našli rešitev za hitrejšo in učinkovitejšo reševalne akcije za izboljšanje populacije divjega petelina na območju severnih Dinaridov (površina skupnega območja NARAVA 2000 je 241.960 ha), smo se 28. 7. 2015 sestali skupina zanesenjakov, ki si želimo začeti z delom pri projektu, ki bi začel celovito in učinkovito reševati problem zmanjševanja populacije divjega petelina, o kateri je veliko napisanega in raziskanega. A čeprav se piše in govori že več desetletij, da se številčnost divjega petelina zaskrbljujoče zmanjšuje, za izboljšanje stanja ni bilo narejenega praktično še nič konkretnega. Sestali smo se v gozdarski koči Medvedjak v bližini vasi Draga v občini Loški Potok. Mesto za sestanek je nesebično zagotovil mag. Mirko Perušek, vodja projekta LIFE - Kočevsko, na njem pa smo sodelovali: dr. **Irena Bertonec**, biologinja iz ZGS – OE Kočevje, ki ima bogate izkušnje in znanje pri pripravi tovrstnih projektov EU; dr. **Ivica Križ** vodja *Udruge za zaščito životinja Tet-*

rijev, Prezid (HR) in vodja *Uzgojnog centra za Tetrijeba gluhana Prezid* (HR) ter pobudnik za oživitve populacije divjega petelina v Gorskem kotarju **Antun Arh**, univ. dipl. oec., predsednik LD Tetrijeb - Čabar (HR), nosilec operativnih nalog, povezanih z oživljanjem populacije divjega petelina v občini Čabar in Primorsko-Goranski županiji; **Janko Škrli**, univ. dipl. inž. gozd., pooblaščen koordinater med LUO Notranjske in organizacijami Gorskega kotarja pri tej akciji.

Po daljši razpravi in izmenjavi mnenj smo izoblikovali enotne sklepe, in sicer:

– preveriti je treba možnost vključitve v projekt *Cooperation programme INTERREG Slovenija - Hrvaška*, ki bo razpisan predvidoma v začetku naslednjega leta (2016),

– smiselno je treba vzpostaviti stalno čezmejno usklajeno ugotavljanje stanja (monitoring) divjega petelina, po možnosti dopolnjen s telemetrijo,

– pripraviti čezmejni skupni akcijski načrt za ohranjanje populacije divjega petelina, ki bo temeljil na ustrezno pripravljenih smernicah,

– zagotoviti enotno izobraževanje deležnikov ter prenos znanja na ključne terenske deležnike (gozdarji, lovci, člani planinskih društev),

– potrebno je operativno izvajanje načrta za izboljšanje habitata za divjega petelina, ki bo temeljil na izkušnjah iz LIFE - Kočevsko. Zagotoviti je treba povezave med trenutno še aktivnimi rastišči z

vmesnimi območji naravno še ugodnega habitata.

Do naslednjega srečanja, ki bo predvidoma v prvi polovici septembra 2015, bomo operativno preverili sestavo sodelujočih v morebiti odobrenem projektu, preverili morebitne nosilce projekta na slovenski in hrvaški strani ter pripravili predlog zunanjih sodelavcev projekta.

Naj končam z mislijo znane avstrijskega biologa, ki tudi proučuje divjega petelina, dr. **Huberta Zeilerja**, ki pravi: »*Za obstoječe stanje divjega petelina v Sloveniji nosijo del krivde tudi tisti, ki so prepovedali lov nanj in ga povsem zavarovali, v dobri veri, da so s tem storili nekaj dobrega.*« Najprej ga je leta 1984 zavarovala že LZS po dogovoru in ga prenehala loviti, kasneje pa še, leta 1993, država Slovenija, ki ga je z Uredbo o redkih in ogroženih živalskih vrstah razglasila kot trajno zavarovano vrsto s prepovedjo lova. V Avstriji pa tudi v Franciji je divji petelin še vedno lovna vrsta, vendar so vlaganja v njegovo ohranjanje in zagotavljanje viabilnosti populacije zelo velika in mnogokrat pred cilji same proizvodnje lesa, kar pri nas ni naključje. Na zavarovanega divjega petelina se je vedno pozabljal, prepuščali so ga stihiji in predvsem neskladju z načinom gospodarjenja z gozdom; s siromajšenjem in uničenjem zanj specifičnega habitata smo ga potiskali v kot in onemogočili njegov obstanek v njem. Če bi divji petelin še naprej ostal pod posebnimi pogoji lovna divjad (kot sta npr. volk in medved), bi bila skrb za njegovo populacijo bistveno kakovostnejša, gozdarji pa bi morali popustiti pritiskom in nameniti veliko več pozornosti obstoju in ustreznosti njegovega habitata.

Prepričan sem, da se ob takih razmerah upravljanja (ne gospodarjenja!) z divjim petelinom dandanes ne bi ukvarjali zgolj z možnostmi za njegovo preživetje oziroma s problematiko preprečitve njegovega postopnega izumiranja.

Janko Škrli,
univ. dipl. inž. gozd.

V gozdarski koči Medvedjak; spredaj od leve: dr. Ivica Križ in Janko Škrli, zadaj Antun Arh, dr. Irena Bertonec in mag. Mirko Perušek